

Щерба О. В., Желіско В. Ю.,

Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів

ІНТЕНСИВНИЙ МЕТОД ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Розкрито сутність поняття «інтенсив» у викладанні іноземної мови у вищій військовій школі. Доведено актуальність та важливість вивчення українськими військовослужбовцями англійської мови в контексті сучасних миротворчих операцій. Розглянуто проблемні питання щодо запровадження та втілення інтенсивного методу вивчення іноземної мови для військовослужбовців.

Ключові слова: мовна підготовка; інтенсивний курс; принцип сугестології; комунікативна методика.

Раскрыта сущность понятия «интенсив» в преподавании иностранного языка в высшей военной школе. Доказана актуальность и важность изучения украинскими военнослужащими английского языка в контексте современных миротворческих операций. Рассмотрены проблемные вопросы внедрения и реализации интенсивного метода изучения иностранного языка для военнослужащих.

Ключевые слова: языковая подготовка; интенсивный курс; принцип суггестологии; коммуникативная методика.

The essence of the concept of «intensity» in the teaching of foreign languages in higher military school are shown. The relevance and importance of study English by Ukrainian servicemen in the context of contemporary Peacekeeping Operations are proved. The issues concerning the introduction and implementation of a method of intensive language learning for the military are considered.

Keywords: language training, intensive course, the principle of suhestology; communicative methodology.

Актуальність теми дослідження. Володіння іноземними мовами, в першу чергу англійською, є безумовним чинником персонального кар'єрного успіху практично в усіх суспільних сферах. Не є винятком і військова сфера. Відомо, що Україна в останні двадцять років веде активну миротворчу політику. Українські миротворчі контингенти присутні в практичній більшості сучасних «гарячих точок». Звичайно, такий підхід сприяє зміцненню позитивного іміджу на міжнародній арені, як України загалом, так і її Збройних Сил зокрема. Однак попри суто іміджеві, фінансові та вузькопрофесійні здобутки в даному аспекті існує низка проблемних питань. Найважливіше з яких якісна мовна підготовка особового складу українських миротворчих контингентів.

Мета роботи полягає у розкритті змісту інтенсивного вивчення англійської мови у вищій військовій школі на прикладі Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Методологічний інструментарій дослідження склали в основному загальнонаукові методи такі як аналіз та синтез, контент аналіз, порівняльний аналіз тощо.

Аналіз попередніх досліджень загалом проблематиці викладання іноземних мов присвячена величезна кількість наукової літератури, однак в конкретно прикладному вимірі викладання іноземної мови у військовій школі, зокрема в одному закладі це одна з низки робіт авторів присвячена даній тематиці, особливо що стосується інноваційно-інтенсивного методу викладання [1; 2; 3; 9].

Отже, **об'єктом дослідження** є інтенсивне навчання іноземної мови у вищій військовій школі. **Предметом дослідження** є інноваційна нетрадиційна методика інтенсивного викладання іноземної мови в Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до викладання іноземної мови, викладач повинен з'ясувати мотивації і цілі кожного конкретного слухача і, виходячи з цього, вибрати метод викладання. Тільки ось який? Традиційний? Чи, можливо, метод інтенсивного навчання, заснований на комунікативній методиці?

Традиційну методику навчання іноземних мов зараз прийнято лягати на всі заставки: мовляв, вчать по ній повільно і неправильно. Звичайне уявлення про неї таке: купа нудних і важких граматичних правил, які потрібно знати напам'ять. Довгі списки слів, які необхідно зубрити. Нудні тексти, які потрібно читати і перекладати, а іноді переказувати. Викладач, який не дає слова сказати, а весь час перебиває і виправляє помилки. Вся ця тяганина триває кілька років. Результат – нуль. Насправді саме так виглядає метод граматичного перекладу, який панував у всіх наших навчальних закладах до середини ХХ століття.

Аналізуючи першопричини низького рівня володіння англійською мовою українськими офіцерами, то найбільшою помилкою, на нашу думку, було хибне уявлення щодо іноземної мови в старій радянській школі, де основний акцент робився не на умінні спілкуватися а на читацько-перекладацькі навички. Відповідно даний підхід цілковито й повністю мігрував в українську вищу військову школу.

Проте вагомішою причиною, на нашу думку, слід вважати неправильний перерозподіл наявного бюджету часу на вивчення іноземної мови. З метою кардинальної зміни ситуації щодо викладання іноземних мов в Академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного навесні 2009 року було застосовано кілька цілком нових підходів. Передусім навчання курсантів почало здійснюється виключно інтенсивним методом із унікальним методологічним забезпеченням та відчутним збільшенням аудиторного навчального навантаження.

Беручи до уваги завдання, поставлене перед керівництвом військових ВНЗ і, відповідно, перед викладачами іноземних мов, слід звернути увагу на існуючі нетрадиційні методи, що припускають швидке та інтенсивне навчання мови, коли вивчення теоретичних моментів зведено до мінімуму або взагалі відсутнє, а головна увага приділяється живому спілкуванню, тобто розмовній мові.

Ці шляхи засновані на принципах сугестології, розроблених болгарським вченим Г. Лозановим. Сугестологія – це наука про звільнення прихованих можливостей людини. Говорячи простою мовою, ці методи вивчення базуються на роботі підсвідомості. Наприклад, метод «25 кадр» і навчання мовам у сні [7].

Перш за все треба зупинитись на визначенні терміну «інтенсив». Часто під терміном «інтенсивне навчання» мається на увазі «сухе» вивчення величезної кількості навчального матеріалу за короткий термін. Звичайно, зовсім заперечується присутність великої кількості різних тренувальних граматичних, лексичних, аудитивних вправ на своїх уроках. Але, ґрунтуючись на методиці, створеної доктором педагогічних наук, педагогом – лінгвістом Галиною Олександрівною Китайгородською більше 30 років тому, і яка успішно поєднала переваги вищеназваних шляхів вивчення мови, інтенсивність повинна означати напруженість, але не фізичну. Навпаки, є контраст між фізичним розслабленням, релаксацією, коли знімаються внутрішні напруги й затиски, і розумовою активністю. Під час заняття необхідно зняти психологічні бар'єри, коли курсант або офіцер відчуває себе вільно та комфортно. Напруга проявляється на двох рівнях: інтелектуальному і творчому. Інтенсивність – це вміння вчителя створити таке навантаження в групі, яке не дозволяє ні хвилини байдкувати: повинна бути залученість і включеність кожного слухача протягом усього заняття. Втома поняття швидше психологічне, а тут її немає. Кращим завершенням заняття може бути тільки несподіванка дзвінка, і це є дуже важливим позитивним моментом у використанні методу Китайгородської [6].

Свій метод Г.А. Китайгородська почала розробляти в 70-і роки. Його витоки знаходимо в ідеях болгарського психолога Г. Лозанова, чия методика «повного занурення», або «сугестопедія», тоді набула популярності в багатьох країнах. Існує три основних принципи сугестопедії: 1) принцип радості і ненапруження, 2) принцип єдності «усвідомлюване – неусвідомлюване»; 3) принцип сугестивного взаємозв'язку «вчитель-учень».

Офіційна назва методу Китайгородської – «метод активізації резервних можливостей особистості та колективу». Займаються по ньому тільки в групі, можна і у великій. Суть в тому, що на заняттях слухачі виявляються як би усередині п'єси, написаної для них і про них. Спочатку повторюють її текст за «суфлером» – викладачем, потім їм дозволяється «відсебеньки» – побудова власних фраз на основі затверджених структур. Але те, що здається веселою імпровізацією, насправді – ретельно режисоване і методично виврене мовне тренування, де кожне слово і дія несе навчальну функцію [6].

Основні принципи, які лежать в основі методу Китайгородської полягають у наступному:

1. Принцип особистісного спілкування. Реалізація цього принципу на практиці означає, наприклад, що, задавши питання, я намагаюся вислухати свого учня не тільки і не стільки як «учня», але і як співрозмовника, партнера. Це вміння проявляється в реакції на зміст, сенс сказаного учнем. Для викладача, який використовує елементи інтенсивного навчання це особливо важлива якість, так як він повинен вміти будувати спілкування в навчальній групі за типом реального спілкування, «вплітаючи» в цей контекст неформального особистісного спілкування навчальний матеріал (вправи).

2. Принцип ігрової організації. Я створюю вправи для вирішення конкретних навчальних завдань на певному мовному та мовленнєвому матеріалі, а потім комбіную їх в сценарії заняття. Комунікативні завдання у вправах формуються як природні життєві ситуації, виходячи з конкретного мовного та мовленнєвого матеріалу, який запланований викладачем для певного етапу його відпрацювання. Постійна зміна ролей і ситуацій на заняттях сприяє підтримці мотивації мовних дій учнів при більшій кількості повторень одних і тих мовних одиниць і граматичних явищ, що є необхідною умовою для формування міцного і гнучкого мовного навичку.

3. Принцип колективної взаємодії. Ґрунтуючись на цьому принципі, я визначаю такий спосіб організації навчального процесу, при якому: учні активно спілкуються один з одним, обмінюючись навчальною інформацією, розширюючи за рахунок цього свої знання, вдосконалюючи вміння та навички; між учасниками складаються сприятливі взаємини; умовою успіху кожного є успіх інших [6].

До початку занять рекомендується провести з слухачами бесіду, під час якої викладач знайомиться і пояснює їм, як буде протікати навчальний процес, які завдання стоять перед ними, як вони повинні займатися в аудиторії і вдома, і на які результати вони можуть розраховувати.

Мотивація учнів є складним завданням для викладача. Учень не повинен думати, навіщо йому вчитель пояснює ось ці правила (мені це навіщо?). Щоб учень ніколи не задавав питання «навіщо?», вчитель формує завдання для учня, воно є цікавим для учня, він хоче вирішити цю задачу. Так народжується мотивація. Викладач повинен сформулювати завдання для слухача, упевнений в тому, що йому це цікаво [3].

Рольові ігри, придумані, продумані й організовані викладачем, в яких виступає слухач, допомагають йому активізувати свої творчі можливості, сприяють розкриттю і прояву його особистості. Рольові ігри, ігрова діяльність підвищують емоційний статус навчального процесу. У результаті заняття перетворюються на живу, цікаву, захоплюючу навчальну діяльність.

Домашнє завдання – ще одна важлива частина навчання. Домашні завдання являють собою форму самоконтролю засвоєння мови. Усні завдання пропонують слухачам продумати і знайти мовні засоби для вирішення конкретного завдання. Це змушує учня цілеспрямовано переглянути відпрацьовані на занятті тексти і діалоги, вибрати і скомбінувати потрібні йому комунікативні блоки, звернутися до коментарів за роз'ясненням, тобто провести осмислену роботу. Підсумок такого пошуку фіксується в письмовій або усній формі. Письмові завдання тренують вживання форм мовного матеріалу, певних граматичних явищ і т.п. Лексико-граматичний коментар є опорою для самостійного систематизації мовного матеріалу слухачами.

Слід згадати і про додаткове самостійне читання. Додаткові тексти носять, в основному, монологічний характер. Вони пов'язані з основним текстом тематично і побудовані на його лексико-граматичному матеріалі. Тексти складені таким чином, щоб учні могли зіставляти, порівнювати реалії нашої країни і країни, що вивчається і, тим самим, долучатися до культури цього народу. Тексти дозволяють вирішувати одночасно

кілька завдань в ході навчання. Перш за все, вони є додатковим засобом для навчання монологічного мовлення. Аудіювання і навчання всім видам читання, а також техніки читання здійснюється саме на цих текстах. Крім того, вони поступово готують слухачів до читання адаптованої, а потім і оригінальної літератури. На нашій кафедрі іноземних мов і військового перекладу за останні кілька років було розроблено та видано кілька навчальних посібників, які допомагають вирішувати поставлені перед учнями завдання. (Посібники з лінгвокраїнознавства «Велика БРИТАНІЯ» та «Сполучені Штати Америки», підручник «Військовий переклад» та ін.) [1, 2, 4, 5, 8].

Але, на жаль, якою б хорошою не була методика інтенсивного навчання Китайгородської, яка при правильному підході дає блискучі результати, доводиться визнати, що застосувати методику в повному обсязі в аудиторії, де сидять курсанти або офіцери з різним рівнем інтелектуального розвитку, освіти, походження, з різною мотивацією, а часом при її повній відсутності, неможливо. Якщо слухач замкнутий, не схильний до невимушеного спілкуванню, у нього не розвинене почуття уяви, він боїться виглядати смішним – цей метод непридатний. Треба сказати, що і навчальні посібники, і техніка навчання, якою користуються педагоги, ґрунтуються на новітніх психологічних дослідженнях пам'яті, типів свідомості, функцій правої і лівої півкуль мозку, і містять елементи навіювання, що дозволяють студентам легше вжитися в модельовану на заняттях реальність. І педагог, який не пройшов спеціальні підготовчі курси інтенсивного навчання, де вчать основам психологічного аналізу і, відповідно, маніпулювання, не зможе повністю опанувати, а потім і застосувати цю, поза сумнівом, ефективну методику.

Ще одна проблема, яка знаходиться в стадії вирішення – нестача спеціалізованих аудиторій у військових навчальних закладах. Заняття за інтенсивною методикою необхідно проводити в аудиторіях, які сильно відрізняються від звичайних класів і більше схожих на кімнати психологічного розвантаження. Група для занять за інтенсивною методикою повинна складатися з 10-12 осіб. Така кількість слухачів дозволяє, з одного боку, контролювати викладачеві кожного учня індивідуально, а з іншого, використовувати педагогічні можливості колективу. Розміщення учнів також відрізняється від традиційного – учні сидять півколом. Це необхідно для створення природних умов спілкування, полегшення візуальних контактів та використання прийомів сугестії при навчанні. Аудиторія повинна бути обладнана слайдпроектором, магнітофоном, екраном і дошкою. Це – мінімально необхідні технічні засоби для нормального забезпечення навчального процесу.

Висновки. Спостерігаючи і аналізуючи плідну роботу колег, у військових навчальних закладах України, які досягли гарних, а часом блискучих результатів приходиш до висновку, що немає жодного методу, який би підходив взагалі. Неможливо побудувати систему, яка б підходила всім. Ми не вивчаємо мову, ми навчаємося чогось конкретного – або системі мови, або мовної компетентності в певній галузі (побутовий, соціокультурної, професійної, політичної, економічної, т.д.). Іноземна мова – це не предмет, це сукупність історичних і сучасних реалій народу носія мови. А завдання вчителя іноземної мови – привести учня до певних знань, умінь, розвинути його особистісні якості, допомогти жити в багатокультурному світовому співтоваристві.

Головне, щоб викладач розумів те, що не обов'язково намагатися впроваджувати в процес викладання одну окрему взятку методики, просто потрібно мати свій власний стиль викладання, заснований на особистому набутому досвіді, і запозиченні окремих методів і прийомів з різних джерел.

На закінчення хотілося б привести в приклад слова самого творця методу інтенсивного навчання іноземним мовам Г.А. Китайгородської: «Кожен педагог настільки самостійний у виборі методів і прийомів навчання іноземної мови, настільки динамічний у своїх бажаннях, що єдиною кінцевою метою його роботи може бути тільки успішний учень, для якого іноземна мова стала рідною» [6].

Література:

1. Андреева С., Черник П. Військовий переклад / С. Андреева, П. Черник. – Львів : АСВ, 2010. – 236 с.
2. Желіско В., Петрухін В., Черник П., Шумка А. Сполучені Штати Америки (Лінгвокраїнознавство): Навчальний посібник для ВВНЗ / В. Желіско, В. Петрухін, П. Черник, А. Шумка. – Львів : АСВ, 2010. – 313 с.
3. Захарова Л., Черник П. Структура мотивації до вивчення англійської мови у курсантів вищих військово-навчальних закладів та шляхи її корекції / Л. Захарова, П. Черник // Вісник Львівського університету: Серія міжнародні відносини. Збірник наукових праць. – Випуск 31. – С. 341-350.
4. Захарова Л., Черник П., Шумка А. Велика Британія: Навчальний посібник / Л. Захарова, П. Черник, А. Шумка. – Львів: Львівський ордена Червоної Зірки інститут Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Національного університету «Львівська політехніка», 2009. – 226 с.
5. Захарова Л., Черник П., Шумка А. Північноатлантичний Аль'янс. Навчальний посібник / Л. Захарова, П. Черник, А. Шумка. – Львів : Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, 2010. – 89 с.
6. Китайгородская Г. А. «Интенсивное обучение иностранным языкам. Теория и практика» / Г. Китайгородская. – Издательство : Высшая школа, Школа Китайгородской, 1992. – 280 с.
7. Лозанов Г. К. Суггестопедия при обучении иностранным языкам / Г. Лозанов // Методы интенсивного обучения иностранным языкам. – Вып. 1. – М., 1973. – С. 9-17.
8. Пасічник С., Черник П., Щерба О., Левко М. Позааудиторне читання: Навчальний посібник. – Львів : АСВ, 2012. – 135 с.
9. Пашук Ю., Черник П. Англійська ділова мова для військових (навчально-методичний посібник) / Ю. Пашук, П. Черник – Львів : Львівський ордена Червоної Зірки інститут Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – 117 с.
10. Торська М., Черник П. Англо-український словник військових термінів та супутньої лексики миротворчої спрямованості / М. Торська, П. Черник – Львів : АСВ, 2011. – 476 с.